Pr. Lect. Dr.
Ioniță Apostolache
Universitatea din Craiova,
Facultatea de
Teologie Ortodoxă

Mărturisire mistică și viață ascetică în moștenirea neoisihasmului românesc. Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica – părinte al părinților pe meleaguri oltene

„Sfântul Calinic, floarea cea aleasă a spiritualității cernicane, unește în profilul lui duhovnicesc, în mod uimitor, rugăciunea și înfrânarea cea mai severă, pe de o parte, cu ascultarea cea mai deplină în obște și cu grija de săraci, iar pe de altă parte, cu activitatea de ctitor și ziditor de biserici. El cere în *Povățuirile* lui scrise în primul rând împlinirea poruncilor lui Dumnezeu și fapte de smerenie, de ascultare, dar mai spune și că «rugăciunea lui Iisus să o avem neîncetat în gură și în inimă».[1] Am putea spune că avem aici o «spiritualitate integrală»".[2] Iată maniera în care creiona marele nostru teolog, preotul profesor Dumitru Stăniloae, portretul isihast al unuia dintre cei mai mari Părinți ai spiritualității monahismului ortodox din Oltenia. Remarcabila sa personalitate constituie în felul acesta o veritabilă sinteză a monahismului românesc, aducând laolaltă autenticul tradiției athonite și mistica vieţuirii paisiene, încolțită în lucrarea înaintașilor săi din lavra Cernicăi. El este exponentul „reînnoirii isihaste", curent descris de Părintele Stăniloae în valoroasa sa radiografie filocalică: *Isihaștii sau sihaștri și rugăciunea lui Iisus în tradiția ortodoxiei românești*. Academicianul Virgil Cândea consideră pe bună dreptate că Părintele Dumitru Stăniloae a fost cel dintâi teolog român care a identificat „importanța participării românești la reînnoirea isihastă", afirmându-o în cadrul „cercetărilor sale de ascetică și mistică, despre isihasm și

1 Această manieră mistică de chemare permanentă a numelui lui Hristos în viața noastră este încadrată de Părintele Dumitru Stăniloae în cea de-a doua etapă a vieții duhovnicești, iluminarea. Este rugăciunea care trece dincolo de cuvinte, sălășluindu-se în interiorul inimii omenești, adâncindu-se tot mai mult în apofatismul tainelor dumnezeiești. „În rugăciunea făcută de minte în inimă" – scrie Părintele Stăniloae – „nu mai negăm lumea gândindu-o în același timp, ci pur și simplu uităm total de lume cu toată ființa noastră. Am rămas numai noi, și anume cu noi cei de la suprafață, cu însușirile sau proprietățile ce pot fi gândite în concepte definite, ci eul nostru mai adânc, nedefinit, neîngustat de gândurile la lucruri, care nu poate fi privit și definit prin niciun concept, rămânând numai simpla cunoștință a prezenței lui, a realității noastre infinite. Inima în care se adună mintea nu e atât inima de carne, cât sediul central al minții, centrul omului, duhul lui, subiectul lui, omul total dinăuntru, nu numai cel intelectual sau sentimental. Sunt cămările cele mai dinlăuntru ale omului, «unde nu mai sunt vânturi ale gândurilor rele», încăperea dinăuntru a catapetesmei, unde se află sălășluit la Botez Domnul Iisus Hristos" – Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*, Editura IBMBOR, București, 2002, pp. 326-327.

2 Idem, *Isihaștii sau sihaștri și rugăciunea lui Iisus în tradiția ortodoxiei românești*, în Filocalia VIII, traducere, introducere și note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2002, p. 548.

despre cele mai vechi traduceri de la noi din textele filocalice". În cazul articolului amintit mai sus, V. Cândea face mai multe precizări, subliniind contribuția Părintelui Stăniloae în contextul afirmării specificului unei tradiții isihaste românești. Iată ce spune în acest sens: „Constatăm că mai toate observațiile făcute în ultimii ani în legătură cu contribuția românească la mișcarea paisiană fuseseră deja formulate, în 1979, de Părintele Stăniloae: (1) existența în Țările Române a unei tradiții isihaste și filocalice neîntrerupte cel puțin din secolul al XIV-lea, care (2) a atras spre mănăstirile noastre călugări ucrainieni și ruși încă înainte de venirea acolo a cuviosului Paisie și (3) a fost determinantă pentru desăvârșirea operei acestuia pe pământ românesc; (4) faptul că «ceea ce... a adus el în monahismul românesc nu e preocuparea de rugăciunea lui Iisus – căci aceasta s-a menținut mereu între miile de isihaști din munții Țărilor Române – ci o înviorare a spiritualității isihaste în ea»; (5) rolul tradiției literare patristice în opera de traducător a cuviosului Paisie, care pentru tălmăcirile sale filocalice folosise drept criteriu de acuratețe versiunile românești; (6) distincția dintre activitatea literară legată de Filocalie (traducerea și răspândirea ei) și trăirea doctrinei cuprinsă în această carte. (7) Tot Părintelui Stăniloae îi datorăm sublinierea particularităților românești introduse în moștenirea paisiană de ucenicii săi de la noi, ca Starețul Gheorghe de la Cernica sau Sfântul Calinic".[3]

Încununarea mistică a vieții în Hristos sau „spiritualitatea integrală", despre care vorbește Părintele Stăniloae, pe care o regăsim concentrată organic în persoana și lucrarea Sfântului Calinic de la Cernica, se definește în primul rând prin constituția sa athonită. El devine în felul acesta parte componentă a unei tradiții lucrătoare de peste patru secole în Oltenia, din vremea Sfântului Nicodim de la Tismana.[4] Cu toate aces-

3 Virgil CÂNDEA, „Locul spiritualității românești în reînnoirea isihastă", în *Românii în reînnoirea isihastă, studii închinate Cuviosului Paisie de la Neamț la bicentenarul săvârșirii sale, 15 noiembrie 1994*, publicate cu binecuvântarea IPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, sub îngrijirea lui Virgil CÂNDEA, Editura Trinitas, Iași, 1997, pp. 19-20.

4 Prezența Sfântului Ierarh Calinic pe meleaguri oltenești rămâne fără îndoială una proniatoare. El răsare în acest pământ binecuvântat după mai bine de patru secole de la activitatea reformatoare și plină de duh a predecesorului său, Sfântul Nicodim de la Tismana. În acest cadru, „apare ca un mare și priceput organizator al monahismului ortodox român", oferind „un nou impuls de viață călugărească în duh isihast" în inima monahismului din Oltenia. Mai mult, Sfântul Nicodim este întemeietorul unor importante mănăstiri cu viață de obște din Țara Românească, cum ar fi: Vodița, Tismana, Gura Motrului, Topolnița, Coșuștea, Ilovăț și Prislop. Pe toate le-a organizat după rânduiala athonită, unele dintre ele dobândind, prin legământ domnesc, statutul de samovlastie, „autodespotie sau ctitorie de sine stătătoare", după normele bizantine de gospodărire, receptate în Țara Românească prin intermediul Sfântului Munte Athos. Cel mai bun exemplu în acest sens este Mănăstirea Vodița, ea fiind „o răscruce de drum în istoria monahismului românesc; ... un tip de mănăstire nou și necunoscut printre români în vremea de mai înainte". Modelul acesta de organizare a fost preluat și perfectat de Sfântul Ierarh Calinic pentru Lavra Frăsineiului, acolo unde a reușit să întemeieze „noul Athos" românesc. În ceea ce privește activitatea cărturărească, și aceasta un element specific tradiției athonite, de la Sfântul Nicodim s-au păstrat numeroase transcrieri, între ele remarcându-se în mod deosebit *Tetraevanghelul* de la Tismana, lucrare alcătuită cu scris îngrijit, „dar lipsită de înfloriturи și podoabe". Pr. conf. Al. I. Ciurea afirmă în acest sens continuitatea tradiției athonite în cadrul mănăstirilor din Țara Românească: „Ucenicii pe care-i lasă după dânsul și care vor întemeia și alte mănăstiri, practică aceleași nobile îndeletniciri athonitice, ce s-au păstrat cu sfințenie, în mănăstirile noastre, secole de-a rândul. Iată deci și la așezarea

tea, cel mai potrivit profil mistic din care se alimentează personalitatea isihastă a Sfântului Ierarh Calinic este cu siguranță cel paisian. Desprins la rândul său din tradiția athonită, acest filon al monahismului românesc s-a conturat în mare parte prin prezența harismatică a întemeietorului său pe meleagurile țării noastre.

Sfântul Paisie Velicicovschi (1722–1794), stareț în mănăstirile moldave Neamț, Dragomirna și Secu, a exercitat „cea mai masivă și cea mai lungă durată de influență a Sfântului Munte asupra vieții călugărești din Țările Române". Înrâurirea învățăturilor sale în rândurile iubitorilor de Dumnezeu a trecut din Moldova în Țara Românească. Realitatea și contribuția sa la formarea și întărirea tradiției isihaste a monahismului românesc rămân incontestabile, dar cu toate acestea, este bine de știut că această lucrare nu s-a făcut fără temelie. Părintele Dumitru Stăniloae vede în acest sens spațiul românesc ca pe un punct nevralgic al procesului de răspândire a curentului filocalic în lume. „Nu este de mirare – spune părintele profesor – că Filocalia sau scrierile filocalice și-au luat drumul răspândirii lor în Rusia tocmai din Moldova. Lucrul acesta se explică din faptul că în Țările Române isihasmul și spiritualitatea filocalică în general s-au introdus din secolul al XIV-lea și a rămas o realitate neîntreruptă în tot timpul următor, ca și în Athos, datorită unei anumite existențe de sine stătătoare, pe care au putut-o păstra aceste țări și datorită legăturilor lor strânse cu Muntele Athos. În secolul al XVIII-lea, călugărul Paisie, venit de la Poltava, a găsit astfel în Moldova un monahism care, prin numeroși reprezentanți ai lui, practica în continuarea neîntreruptă a acestei tradiții o viață isihastă (de sihaștri), însuflețită de rugăciunea lui Iisus"[5].

Dată fiind formarea sa monahicească, poziționată la confluența dintre autenticul isihasmului athonit și moștenirea paisiană, Sfântul Calinic este așezat de Părintele Dumitru Stăniloae în rândul „marilor harismatici ai Bisericii Ortodoxe Române".

monahismului din Țările Române, pe baze mai temeinice și mai organizate, chipul unui alt membru marcant al comunității din Sfetagora, mai exact în școala de călugări a Hilandarului, mănăstire a sârbilor ortodocși până în zilele noastre", cf. Arhim. prof. Veniamin MICLE, „Despre Monahismul ortodox român, anterior secolului al XIV-lea", în *Glasul Bisericii*, nr. 3-4/1978, pp. 315-316; Pr. conf. Al. I. CIUREA, „Influența Sf. Munte asupra vieții religioase din Țările Române", în *Ortodoxia*, nr. 2/1953, p. 282.

5 Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Isihaștii sau sihaștri...*, p. 524. Pe lângă bogata zestre culturală adusă cu sine din Sfântul Munte, perioada Sfântului Paisie Velicicovchi aduce cu sine o eficientă reevaluare a rânduielilor călugărești de chinovie. Așa se face că, în mai toate așezămintele unde a pus rânduială, sfântul a hotărât ca slujbele să se săvârșească „cu punctualitate, după tipicul Sfântului Munte. La strana dreaptă se cânta slavonește, iar la strana stângă românește. Regulile vieții de obște se păstrau de asemenea, cu mare grijă. Nimeni dintre frați nu avea, nici nu îndrăznea să numească al său vreun lucru oarecare, ci pe toate trebuia să le considere ca trimise de Dumnezeu pentru comunitate, primind fiecare ceea ce avea nevoie, de la stareț. Masa se servea totdeauna în comun, afară de cazuri de boală. Toate ascultările la bucătărie, brutărie, trapeză, etc., se făceau de călugări. Practicau și diferite meserii, ca: cizmăria, stoleria, croitoria, în afară de munca câmpului și diferite alte ascultări. În timpul lucrului păstrau cea mai desăvârșită tăcere. Fără lucru nimeni nu trebuia să stea, căci «lenea povățuiește la tot răul»". Toate aceste învățături le vom regăsi oglindite în viața Sfântului Calinic de la Cernica, asigurând în felul acesta continuitatea unei tradiții neoisihaste. Vezi și Pr. conf. Al. I. CIUREA, „Influența Sfântului Munte asupra vieții religioase din Țările Române", p. 284.

Dată fiind formarea sa monahală, poziționată la confluența dintre autenticul isihasmului athonit și moștenirea paisiană, Sfântul Calinic este așezat de Părintele Dumitru Stăniloae în rândul „marilor harismatici ai Bisericii Ortodoxe Române". Afirmațiile sale sunt susținute de adâncimea mistică a trăirilor și experiențelor ascetice, desprinse din viața plină de har a Sfântului Ierarh. Despre toate acestea au dat și dau mărturie sfintele sale moaște, ucenicii săi, sfintele noastre sinaxare, documentele rămase din vremea sa și evlavia poporului dreptcredincios care l-a păstrat totdeauna la inimă ca pe un grabnic ajutător și făcător de bine.

Consemnarea amintită mai sus vine să întărească portretul creionat în rândurile *Filocaliei VIII*, de care ne-am folosit la începutul analizei noastre. El ne prezintă astfel icoana autentică a isihastului cernican. În persoana Sfântului Calinic ia naștere chipul autentic al iubitorului de Hristos. În viața sa, rugăciunea se împletește cu munca, sărăcia se însoțește cu smerenia, milostenia se face soră cu postul și cu neîncetata rugăciune, peste toate sălășluind iubirea de Dumnezeu și de aproapele. „Ajuns monah încă din tinerețe – notează Părintele Stăniloae – el și-a mortificat trupul tânăr printr-un post foarte aspru pe care numai un om desăvârșit l-ar fi putut suporta. ...Mult timp s-a mulțumit cu pâine și apă fără să se sature". „Noaptea nu dormea decât trei ore și nu într-un pat, ci pe scaun. Ziua participa la cele mai grele munci împreună cu alți călugări". Nu a mâncat niciodată carne și nici pește, ci numai legume. Când a împlinit șaptezeci de ani, Biserica i-a încredințat un scaun episcopal, dar el și-a continuat viața ascetică și se îmbrăca într-un veșmânt sărăcăcios. Prin asceza sa nu căuta numai mortificarea patimilor, dar și o sporire a virtuților opuse. El a dezvoltat astfel în sine blândețea, răbdarea, smerenia și mai ales iubirea. Suferea cu cei nefericiți, îi ajuta pe toți cei despre care știa că sunt în nevoi. Banii pe care cei bogați îi dăruiau pentru slujbele bisericești, el îi trimitea deîndată celor săraci. Avea liste cu nevoiașii din mai multe orașe și le trimitea bani deîndată ce primea. Când nu avea nimic ce să le trimită, plângea și cerea celor care se aflau în jurul său «să-i facă rost de bani pentru a-i trimite sărmanilor frați ai lui Hristos». Nu avea în chilia sa decât ulcior cu apă și toată viața a purtat aceleași veșminte aspre și sărăcăcioase. El a reușit să împace într-un mod minunat asceza și viața contemplativă cu activitatea de constructor și organizator. A construit o mare biserică la Cernica și șase alte biserici în mănăstiri și parohii. A construit biserica și reședința episcopală din Râmnicu-Vâlcea. La sfârșitul vieții s-a retras din nou ca simplu călugăr în mănăstirea sa de la Cernica. A murit în 1868. Toată viața s-a concentrat în rugăciune și contemplație. Prin rugăciunile sale a vindecat bolnavi"[6].

Profesorul de spiritualitate orientală Tomáš Špidlik identifică în frumoasa alăturare dintre asceză sau viața contemplativă și slujirea comunitară în mijlocul semenilor una din notele de specificitate ale spiritualității monahismului românesc. Consemnarea este făcută în urma unui pelerinaj la cele mai importante mănăstiri din România. „O altă caracteristică a monahismului românesc – spune cardinalul romano-catolic – este trecerea de la un mod de viață la altul. Aproape totdeauna în jurul unui sihastru devenit faimos se adună mai întâi câțiva ucenici, după care un principe con-

6 Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, ediția a II-a, cuvânt înainte Arhim. Gheorghios Grigoriatul, prefață Olivier Clément, în românește Maria-Cornelia Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2003, p. 144-145.

struiește o mare mănăstire de obște, de unde mai apoi pleacă pentru a se refugia în adâncul pădurii, unde se mulțumesc cu o colibă de păstori, în timp ce alții preferă singurătatea pustnicească”.[7] Špidlik face aici trimitere la parcursul pe care îl face monahul de la viața de chinovie la pustnicie. Cu toate acestea, experiența sihăstriei a fost intens trăită și de Sfântul Calinic, care, deși îmbrăcat în mantia arhierească, a iubit din toată ființa sa isihia, experiindu-o organic în singurătatea chiliei sale. În acest context, pornind de la pilda de viețuire a Sfântului Ierarh și folosindu-ne de însemnările Părintelui Dumitru Stăniloae pe acest subiect, vom încerca în cele ce urmează să aducem smerită mărturie asupra elementelor de factură ascetico-mistică din această perioadă, așezate la temelia Bisericii Dreptslăvitoare din Oltenia.

Chipul filocalic al Sfântului Calinic

Lucrând în ogorul Sfintei noastre Biserici ca o neobosită albină,[8] Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica a fost rânduit de Dumnezeu spre bunăstarea și înflorirea pravoslavnicei Ortodoxii din Oltenia. Providența l-a adus pe lume la ceas de grea încercare pentru credința noastră străbună. A fost rânduit episcop în anii în care multe sate nu aveau biserici, preoții uitaseră de carte,[9] iar cântăreții abia dacă știau să buchisească prin și așa puținele cărți liturgice. Toate aceste greutăți și altele mai mari decât acestea, au fost trecute de Sfântul Ierarh, care a găsit întotdeauna putere și ajutor pentru a trece toate încercările ce-i stăteau înainte. Nimic nu s-a dovedit a fi cu neputință celui care fusese rânduit călugăr din pruncie.

Și cu toate acestea, ne putem întreba cum și în ce chip, dincolo de această rânduială, Dumnezeu ne-a rânduit nouă românilor ceva atât de bun, pentru a ne adăpa, precum cerbii, din prospețimea izvoarelor duhovnicești? Răspunsul îl găsim cercetând tradiția filocalică a monahismului românesc. Altoit în mare pe moștenirea isihasmului paisian, care a apărut în pământul strămoșilor noștri prin rânduială dumnezeiască, profund mistic și în totalitate hristocentric, acest filon de tradiție orientală a adunat în sine experiențe și mărturisiri, pilde de viață și sfințenie, frumos rânduite în catapeteasma unei genealogii seculare. În această atmosferă a respirat și Sfântul Calinic, călugăr mult încercat și șlefuit în lavra Mănăstirii Cernica.[10] Acolo a învă-

7 Tomáš ŠPIDLIK, *O viață și o teologie „din toată inima”*, volum in memoriam realizat de arhid. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2010, p. 66.

8 Albina a fost simbolul arhieriei Sfântului Calinic, simbol pe care l-a purtat întotdeauna pe mânerul toiagului său.

9 La 15 decembrie 1850, după venirea la Craiova, sfântul a cercetat întregul cler, pe monahi și pe toți ostenitorii Sfintei Biserici. Pe lângă criza „vidiniștilor”, așa cum a fost cunoscută în istorie etapa în care slujitorii sfintelor altare erau școliți formal de arhiereii de peste Dunăre, de la Vidin, Sfântul Calinic s-a confruntat și cu lipsa de pregătire a clerului inferior. În acest sens, a cerut Departamentului Bisericesc să înființeze mai multe școli pe lângă protopopiate pentru cântăreții și paraclisierii din eparhie, întrucât aceștia „nu cunoșteau slujbele bisericești și nici tonisirea glasurilor asupra cântării”. Departamentul și Eforia i-au refuzat cererea, însă sfântul s-a adresat direct domnitorului, care a decis, în luna mai a anului 1853, înființarea unei școli pe lângă fiecare protopopiat: „Facă-se cercare de câte o școală pe lângă fiecare protoierie, din acea Eparhie, mărginită în cercul aici descris și numai pentru cei ce de a lor bunăvoie vor veni la școală, iar într-un alt chip, nu. De aceasta, Departamentul Credinței va da cunoștință Eforiei Școlilor și deslușirii cârmuitorilor”, cf. Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (MCIP), Dosar 2215, din 1850, passim, apud Toma Bulat, „Un secol de la moartea Sfântului Calinic, Episcop de Râmnic Noul Severin, 1850–1868”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 3-4/1968, p. 232.

10 Preotul Florin Șerbănescu este de părere că mănăstirile Cernica și Căldărușani au devenit, prin ucenicii Sfântului Paisie Velicicovschi, în frunte cu starețul Gheorghe, exponențiale în afirmarea unui nou curent monahal, neoisihasmul sau paisianismul. „Rânduiala monahală introdusă de starețul Gheorghe la Căldărușani a avut același făgaș de la Cernica, păstrând în mare măsură tradițiile paisiene de la Athos, Dragomirna, Secu și Neamț, dar având și unele trăsături specifice pe care cercetările de până acum au încercat și au izbutit, în bună măsură să le identifice. În esență ele au la bază prevederile înscrise în așezământul în 18 puncte pe care l-a prezentat Paisie Velicicovschi în memoriile sale adresate arhiereilor Moldovei în 1763, anul instalării sale la Dragomirna”, cf. Pr. dr. Florin ȘERBĂNESCU, „Curentul monahal neoisihast paisian la Mănăstirea Căldărușani, temeiuri de orânduire a vieții de obște”, în *Sfântul Cuvios Gheorghe Arhimandritul, starețul Cernicăi și Căldărușanilor (1730–1806), înnoitor al isihasmului românesc*, ediție îngrijită de arhim. Macarie Ciolan, Mănăstirea Cernica, 2006, p. 101.

ţat rânduiala isihasmului chinovial, deprinzându-se cu darul „rugăciunii lui Iisus”[11] de la încercaţii săi dascăli, între aceştia numărându-se mai cu seamă Sfântul Gheorghe stareţul, om de aleasă trăire duhovnicească şi experienţă călugărească.

În istoria monahismului românesc, şcoala sa de călugărie, Cernica, s-a făcut cu adevărat peşteră nenumăratelor nevoinţe[12] şi rugăciuni. Locul acestui spaţiu de asceză şi mistică ortodoxă în tradiţia neoisihasmului este delimitat de Părintele Dumitru Stăniloae, în funcţie de evoluţia ideilor isihaste promovate de Sfântul Paisie Velicicovschi. „Despre Paisie s-a scris foarte mult şi în rusește şi în românește. Dar credem că o latură, asupra căreia ar trebui să se insiste mai mult, ar fi încadrarea lucrării duhovniceşti şi organizatorice a lui în ambianţa românească în care a trăit, arătându-se, pe lângă ceea ce a dat el monahismului românesc, şi ceea ce a primit el, cu mult mai mult, de la acesta. Ceea ce ni se pare că a adus el în monahismul românesc, nu e preocuparea pentru rugăciunea lui Iisus – căci, aceasta s-a menţinut mereu între miile de sihaştri din munţii Ţărilor Române – ci o introducere a acestei rugăciuni în viaţa de obşte şi, prin aceasta, o înviorare a spiritualităţii isihaste în ea şi, prin ea, o înviorare a vieţii de obşte. Paisie a venit din Sfântul Munte cu o obşte româno-rusă preocupată de această rugăciune şi, la aceasta, s-au adăugat şi unii călugări din Moldova. Vasile de la Poiana Mărului afirma cu insistenţă că rugăciunea inimii nu e numai pentru sihaştri, ci şi pentru cei din viaţa de obşte[13]. Dar oare nu e aceasta o influenţă a unui mod de participare a aces-

11 „Rugăciunea lui Iisus” sau „rugăciunea inimii” se desprinde din tradiţia răsăriteană. Pentru importanţa şi rolul ei mistic a fost numită pe drept cuvânt „inima ortodoxiei”, „o practică ce a rămas vie în tradiţia creştină de Răsărit”. Părintele Špidlik o reperează ca fiind proprie tradiţiei athonite, dar aminteşte de ea şi în spiritualitatea rusă, socotindu-o a fi echivalentul răsăritean al rugăciunii occidentale „Rosario”. „Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-mă pe mine păcătosul”, spusă în mod repetat în corelaţie cu respiraţia, grefează numele Mântuitorului în inima ostenitorului, îl păzeşte nevătămat de focul ispitelor, „uneşte mintea cu inima, limpezeşte tulburarea minţii, dăruieşte puterea de a stăpâni pornirile cele rele ale sufletului”. Darul „rugăciunii inimii” se numără în fruntea listei harismelor specifice Sfântului Paisie Velicicovschi, fiind urmat de „darul de a conduce o mulţime de fraţi” şi „darul destul de rar de a ţine laolaltă fraţii de diverse naţionalităţi”. „Era atât de conştient de particularitatea acestor trei haruri, care considera că nu i se pot atribui – notează pr. Elia Citterio – încât îi îndemna pe fraţii din obştea sa să se dedice practicii rugăciunii lui Iisus, fără a o prefera în mod absolut, cel puţin până nu s-au curăţit de toate patimile; limitează până la 130 numărul fraţilor din obşte şi consideră că e posibil ca monahii români, ruşi şi greci să vieţuiască separat, fără a se stârbi cu nimic dragostea reciprocă. În realitate, opera lui Paisie a rămas unică în caracteristicile sale principale. Toţi s-au referit la el, însă niciunul nu a reprodus integral modelul”. Acest testament mistic al vieţii de chinovie a fost preluat şi de stareţii Mănăstirii Cernica, cel mai aproape de curentul paisian fiind cu siguranţă Sfântul Gheorghe”, cf. Tomáš ŠPIDLIK, *The Spirituality of the Christian East*, translated by Anthny P. Gythiel, Cistercian Publications, Kalamazi, Michigan, 1986, pp. 317-318; Pr. Elia CITTERIO, „Învăţătura spirituală a stareţului Paisie. Radiografia unei obşti”, (Bose 21-23 septembrie 1995), traducere Pr. Conf. Univ. Dr. Petre Semen, în *Românii în reînnoirea isihastă*, pp. 122-123.

12 Toma BULAT, *Un secol de la moartea Sfântului Calinic …*, p. 238.

13 Părintele Stăniloae insistă mai mult asupra acestui aspect în predica întocmită la slujba de canonizare a Sfântului Calinic de la Cernica, din data de 23 octombrie 1955, publicată în revista *BOR* cu titlul „Sfântul Calinic, Stareţul Gheorghe şi spiritualitatea ortodoxă integrală”. În paginile acestei frumoase întocmiri omiletice, Părintele Stăniloae subliniază convergenţa de gândire dintre doi mari isihaşti ai pământului nostru românesc: Sfântul Paisie de la Neamţ şi Sfântul Vasile de la Poiana Mărului. Se arată astfel latura practică a rugăciunii permanente, prezenţa numelui lui Hristos în mintea monahului fiind una imperios necesară în contextul dorinţei de despătimire. În consecinţă, el afirmă că „Paisie punea ca punct de plecare al vieţii du-

tei rugăciuni în pământul românesc, care a luat o şi mai mare dezvoltare în Mănăstirea Cernica? În orice caz, din întâlnirea dintre tradiţia românească sihăstrească de mare adâncime şi introducerea ei în cadrul obştii mari prin Paisie, a răsărit echilibrata viaţă duhovnicească din mănăstirile Cernica şi Căldărușani. Restauratorul Cernicăi şi iniţiatorul marelui elan de viaţă duhovnicească imprimată acesteia, a fost transilvăneanul Gheorghe, care a însoţit pe Paisie 24 de ani în Athos şi în Moldova şi se declară ucenicul lui".[14]

Din experienţa dobândită alături de Sfântul Paisie Velicicovschi, Preacuviosul Părinte Gheorghe, dascălul Sfântului Calinic, aduce în lavra de la marginea Bucureştilor dorinţa după adevărata vieţuire în Duhul. Simţindu-se nevoia unei revigorări spirituale, dar şi practice, Sfântul Gheorghe aşază alături de rugăciune şi ascultare, munca, împlinind astfel într-un mod practic dimensiunea duhovnicească a vieţii călugăreşti.[15] El a făcut aceasta „nu numai pentru a ajuta pe monahi să-şi dobândească în mod sigur desăvârşirea nepătimirii, ci şi pentru a-i face folositori obştii

hovnicești a comunităților sale, așa-zisa lucrare a minții. Această lucrare a minții consta în aceea că monahul păstrează tot timpul în amintire numele lui Iisus și cu el alungă orice gând necuvenit care se ridică din inimă. Mintea trebuie să caute cu această rugăciune locul inimii și să-l păzească curat, până ce inima se va face locașul lui Hristos și se va arăta plină de lumina Lui. Paisie socotea că acest lucru poate să-l facă orice monah, fie el chiar începător în ale vieții duhovnicești, ba chiar și un mirean preocupat de grijile vieții. Monahul nu trebuie să aștepte să ajungă mai întâi la o anumită curăție de patimi, ca să poată să practice rugăciunea minții. El își însușise ideile conaționalului său, Vasile de la Poiana Mărului, care considera și el greșită părerea acelora care socoteau că lucrarea minții e potrivită numai celor desăvârșiți, care au ajuns la eliberarea de patimi. Paisie urmând acestuia, socotea că însăși păstrarea în minte a numelui lui Iisus e mijlocul cel mai bun de a feri pe monah de gândurile rele și de a slăbi prin aceasta cu încetul patimile din el. «Sfânta rugăciune a minții, zice el, efectuată prin harul lui Dumnezeu, curăță omul de toate patimile, îl îndeamnă la păstrarea cu râvnă a tuturor poruncilor dumnezeiești și îl ferește nevătămat de toate săgețile vrăjmașului și de ispite». Pe lângă acestea, numele lui Iisus, deci și gândul la El, păstrat necontenit în minte, ajută pe om să vadă, îndată ce se ivește, tot gândul contrar lui Iisus, îl face adică pe om în stare să urmărească și să cunoască tot ce se petrece în sufletul său, căci el plimbă tot timpul o lumină peste mișcările dinlăuntrul său", cf. Pr. prof. dr. acad. Dumitru STĂNILOAE, „Sfântul Calinic, Starețul Gheorghe și spiritualitatea ortodoxă integrală", în *BOR*, nr. 73/1955, pp. 1159-1172; Ibidem, în vol. *Sfântul Cuvios Gheorghe Arhimandritul, Starețul Cernicăi și Căldărușanilor (1730-1806). Înnoitor al isihasmului românesc*, Mănăstirea Cernica, 2006, pp.146-147.

14 *Filocalia VIII*, pp. 582-583.

15 Sfântul stareț Gheorghe a așezat la temelia vieții monahale din Cernica și Căldărușani regulile de viețuire deprinse din experiența sa paisiană, la Athos și în Moldova. Pe aceasta a încercat să o respecte întru totul, statornicind astfel ca mod de viețuire: „sărăcia desăvârșită și de bunăvoie (îndepărtarea de orice avuție personală, întreg avutul fiind gospodărit de obște, care asigură fiecărui frate toate cele necesare traiului: adăpost, hrană, îmbrăcăminte etc.), asceza (tăierea voii și înfrânarea de patimi), ascultarea și smerenia, petrecerea și lucrarea numai împreună cu frații și întru frățească dragoste, slujbe după tipic, începând cu toate cele 7 laude zilnice, munca, rânduită de cel mai mare după priceperea și puterea fiecăruia, unită cu rugăciunea continuă, practicarea «rugăciunii minții săvârșite în inimă» ... citirea cărților sfinte (fiecare în parte și cu toții întreolaltă, această citire dimpreună fiind rânduită îndeosebi în perioada iernii, seara, până în Săptămâna Patimilor), traducerea și copierea manuscriselor, mărturisirea deasă la duhovnic și, în primul rând, mărturisirea gândurilor, respectarea rânduielii meselor de obște la trapeză și a duhului tăcerii, atenția deosebită și cumpătarea înțeleaptă la primirea în obște a călugărilor străini, purtarea de grijă față de cei bolnavi la bolniță și păstrarea cuviincioasei rânduieli întru primirea oaspeților la arhondaric (exceptate fiind femeile, afară de cazuri deosebite, la vreme de război sau răzmerițe), neținerea în mănăstire de școli pentru copii mireni, alegerea stareților de către obște, excluderea mănăstirii de la închinare etc". Această rânduială a fost ținută cu strictețe și de Sfântul Calinic în timpul stăreției sale. Mai mult, ajungând arhiereu al Râmnicului Noului Severin, a statornicit aceeași rânduială și în mănăstirile oltene, ctitoria sa de la Frăsinei fiind cel mai relevant exemplu în acest sens. cf. *Viețile, povățuirile și testamentele sfinților stareți Gheorghe și Calinic de la Cernica*, Editura Deisis, Sibiu, 1999, pp. 21-40; 41-44; Pr. dr. Florin ȘERBĂNESCU, art. cit., pp. 101-102.

mănăstirești și chiar altor oameni care au nevoie de ajutor”.[16] Problema inițierii monahilor începători a constituit de asemenea un aspect foarte important în activitatea Sfântului Gheorghe. Era o necesitate, ținând cont de faptul că la Cernica viața monahală abia în timpul sfântului a început să înflorească. Spre împlinirea acestei datorii, Sfântul Gheorghe a trebuit să se aplece spre o cale mai simplă decât a înaintașilor săi, punând în practică mai întâi despătimirea și ulterior raportându-se la experierea rugăciunii lui Iisus în viața monahilor pe care îi coordona. „Spre deosebire de Paisie și de Vasile de la Poiana Mărului, spune Părintele Stăniloae, starețul Gheorghe socotea că lucrarea minții nu e bine să înceapă a o practica cineva până nu a înaintat în dezbrăcarea de patimi. Poate că el era unul din aceia pe care-i viza Paisie ca împotrivindu-se ideilor lui despre putința de a practica rugăciunea minții. Starețul Gheorghe socotea că cel mai pătimaș nu se poate curăți de patimi prin păstrarea în minte a numelui Iisus, probabil mai întâi pentru motivul că acela nu are puterea să țină necontenit în minte numele lui Iisus, al doilea pentru faptul că chiar pomenirea lui Iisus poate deveni pentru el o obișnuință care să nu mai însemne mare lucru, ci să se amestece cu obișnuințele lui pătimașe”[17]. Pe această temelie s-au adăugat participarea la serviciul liturgic și ascultarea. Dincolo de această abordare, mai directă decât la Sfântul Paisie, Avva Gheorghe s-a ținut totdeauna aproape de autenticul gândirii paisiene, reușind în același timp să se mențină aproape de „spiritualitatea athonită de totdeauna”.

Din această frumoasă tradiție s-a adăpat și Sfântul Calinic care, primind aleasă creștere duhovnicească, s-a făcut măslin roditor sub înrâurirea Sfinților Părinți, punând în inimă exemplul lor și în ureche povețele lor. Într-o simbioză perfectă, în viața sa au fost împletite laolaltă munca și rugăciunea, împlinind străvechea poruncă „roagă-te și muncește” (ora et labora)[18]. „După călugă-

În școala nevoințelor de la Cernica, Sfântul Calinic ajunge să practice un ascetism sever, dublat de rugăciune și intensificat printr-un riguros program liturgic.

16 Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Isihaștii sau sihaștri …*, p. 548.

17 Idem, *Sfântul Calinic, Starețul Gheorghe și spiritualitatea ortodoxă integrală*, p. 153.

18 Deși de origine orientală, alimentată din meșteșugul rucodeliei (facerea coșurilor), intens practicat de monahii egipteni, practica rugăciunii conjugată cu munca este atribuită Sfântului Benedict de Nursia sub forma „ora et labora”. „Pentru a înțelege «rugăciunea după Benedictini», spune Columba Stewart, trebuie să cunoști foarte bine regulile Sfântului Benedict atât din latura lor tradițională cât și din perspectiva lor inedită, proprie. Mai întâi, avem de-a face cu natura textului însuși. O regulă monastică în sensul ei comprehensibil, ce implică atât dimensiunea spirituală, cât și latura practică, are rădăcini răsăritene. Conceptul de a avea o «normă de viață» este mult mai vechi, însă prescrierea ei sub această formă este un produs al secolului al IV-lea”. Totuși, ideea muncii unite cu rugăciunea este mult mai veche, găsindu-și temei practic în Sfânta Scriptură, căci spune Sfântul Apostol Pavel: „Dacă cineva nu muncește, nici să nu mănânce” (II Tesaloniceni III, 10). Cu toate acestea, au existat și cazuri în care această apropiere a fost respinsă. Vorbim aici despre mesalieni, care, așezând pe primul loc rugăciunea, considerau că acesta este modul desăvârșit de a lucra duhovnicește. Practica lor a fost dur criticată de teologii bizantini. Pe de altă parte, munca și rugăciunea sunt analizate împreună de majoritatea Sfinților Părinți. Sfântul Ioan Gură de Aur, de pildă, socotește că „prin munca sa, omul se găsește în relație cu Dumnezeu, Plăsmuitorul tuturor celor văzute și celor nevăzute. Din

reasca rânduială", a primit de la primul său stareț, preacuviosul Timotei (1807 – 3 martie 1816), drept duhovnic pe avva Pimen, unul din ucenicii stareţului Gheorghe. De la el „a învățat să sape în lemn frumoase cruciulițe și l-a deprins cu acea neîncetată rugăciune a minții. După regula statornicită pentru cernicani de stareţul Gheorghe, tânărul frate Constantin își împărțea timpul întru «cetirea dumnezeieștilor cărți» și întru rucodelii, adică lucrul cu mâna, și-și «omora trupul său cel încă crud» cu postul și cu rugăciunea. Se supunea, cu multă râvnă, «la toate nevoințele cele grele ale vieții monahale», în scurt timp ajungând «pe dascălii săi», și covârșindu-i «cu tot felul de fapte lăudabile și ostenelnice»"[19].

În școala nevoințelor de la Cernica, Sfântul Calinic ajunge să practice un ascetism sever, dublat de rugăciune și intensificat printr-un riguros program liturgic. Toate aceste elemente definesc foarte bine conturul frumoasei sale staturi duhovnicești, atât de bine surprinsă de protos. Ioanichie Bălan în paginile *Patericului românesc*, unde l-a așezat alături de ceilalți sfinți de seamă ai neamului nostru. „Cuviosul Calinic, încă pe când era călugăr tânăr la Mănăstirea Cernica, postea foarte mult, își împlinea regulat canonul și pravila cu multă osârdie și se lupta împotriva somnului. Dormea numai trei ceasuri pe noapte, însă nu întins pe pat, ci pe un scăunel într-un colț al chiliei, după mărturia bătrânului Hariton, iar ziua lucra împreună cu părinții la ascultările cele mai grele ale mănăstirii"[20]. Despre el, preotul Dumitru Furtună spune că a fost „cel mai vrednic înlocuitor și urmaș al lui Gheorghie". „De tânăr, când îl vedeam mergând și în Moldova, ca ierodiacon, după milostenie, și până la bătrânețe, neîncetat propășia și se distingea prin viața sa plină de cuviosie. S-a îngrijit de Cernica nu numai în ceea ce privește gospodăria, dar i-a câștigat un nume bun prin respectarea regulilor aspre monahale și i-a crescut biblioteca mai mult ca oricând. E într-adevăr vrednic de amintit că, cercetând cineva cărțile și manuscrisele Cernicăi, aflate acum fie la Academia Română, fie la această mănăstire, va găsi neapărat pe fiecare pusă pecetea obștei, apoi semnătura arhimandritului și stareţului Calinic, precum și cuvintele: «Este a Cernic(ăi), să nu se înstrăineze»! «Cu mâna sa» ținea să însemneze acele numeroase cărți tipărite și netipărite care vorbesc și astăzi despre curentul paisian ce domină în mănăstirile noastre". Tot preotul Dumitru Furtună mai consemnează că, după plecarea sa în ascultarea de episcop la Râmnic, a lăsat în urmă o obște de peste 350 de călugări. „În momentul acela, ucenicii lui Paisie de la Cernica își trimiteau și ei un demn reprezentant în clerul înalt al țării". Sfântul Calinic a fost și un ales cărturar, de sub pana lui ieșind o *Plângere* în versuri (alcătuită la

acest punct de vedere, munca dobândește o dimensiune spirituală, concretizată de fiecare dată social. Prin muncă îi putem ajuta pe cei nevoiași, putem face milostenie, prin muncă iau naștere „poduri între oameni". Mai mult, cardinalul romano-catolic Tomáš Špidlik vede în ascultările monahicești „un ideal al muncii", care „performă într-o atmosferă ce conduce spre rugăciune. Și, însoțit fiind de rugăciuni potrivite, ea însăși devine rugăciune, având ca motivație caritatea". În cazul nostru, Sfântul Calinic este modelul desăvârșit al celui care se roagă și muncește permanent. Din filele Patericului Românesc aflăm că „nu s-a culcat întins pe pat, nici dezbrăcat de hainele sale, ci puțin somn cât gusta, ședea rezemat cu mâinile sale pe un jeț, îmbrăcat și cu mijlocul încins cu o curea lată. Toată viața a fost cum stă un soldat de santinelă, veghind neîncetat asupra slăbiciunilor sale trupești și a vrăjmașilor nevăzuți ce dau luptă neîncetată în mintea și în inima omului, încât cu ajutorul lui Dumnezeu a ajuns vas curat și luminat al Sfântului Duh", cf. Columba STEWART, „Prayer Among the Benedictines", in *A History of Prayer. The First to the Fifteenth Century*, Edited by Roy Hammerling, Brill, Leiden, Boston, 2008, p. 201; Tomáš ŠPIDLIK, *The Spirituality of the Christian East*, p. 168; Ioanichie BĂLAN, *Pateric românesc. Ce cuprinde viața și cuvintele unor Cuvioși Părinți ce s-au nevoit în mănăstirile românești (Sec. IV-XX)*, Ediția a II-a, tipărit cu binecuvântarea IPS dr. Antim, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1990.

19 Pr. Niculae ȘERBĂNESCU, „Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica", în *BOR*, nr. 3-5/1968, p. 357.

20 Ioanichie BĂLAN, *Patericul Românesc*, p. 424.

„...Sfântul Calinic își dă seama că trăind între oameni, nu într-un munte locuit numai de monahi, iubirea de Dumnezeu impune și iubirea practicată de oameni. El a împăcat asceza, ca preocupare de desăvârșire personală, cu virtutea socială a milosteniei, dovedind că asceza nu închide pe om în închisoarea unor preocupări individualiste, ci bine înțeleasă, e tocmai mijlocul de omorâre a egoismului, care e piedica principală în calea adevăratelor dăruiri generoase ale omului."

data de 1 august 1822),[21] o *Diată* (testament), „un mănunchi de Povățuiri", precum și „mai multe note de cronică privitoare la evenimentele din 1821 și mai cu seamă la venirea turcilor în Cernica". Viața sa a fost scrisă de arhimandritul Atanasie Baldovin, ucenicul său[22].

Parcurgând treaptă cu treaptă scara slujirii clericale, Sfântul Calinic „a rămas prin viața lui de nevoințe un mohah și după ce a ajuns episcop, continuând a se îmbrăca în aceeași haină groasă de șiac, ținând același post aspru și dormind tot așa de puțin. Iar la sfârșitul vieții s-a întors la aceeași viață de simplu monah, în chilia mănăstirii lui de metanie. Toată viața n-a agonisit și n-a ținut nimic pentru sine. În chilia lui de călugăr nu se găsea decât un ulcior cu apă. Toată viața a umblat într-o haină groasă călugărească și la trecerea din viața aceasta n-a lăsat nicio avere"[23].

Ajungând arhiereu, Sfântul Calinic a adus cu sine tradiția rugătorilor isihaști din Cernica în Oltenia. Aici a trebuit să acordeze asceza și contemplația viețuirii călugărești cu realitatea concretă lumii. Deși nu-și uită niciodată pravila de mănăstire, sfântul reușește perfect să se transpună în nevoile păstoriților săi, fie ei clerici, mireni, monahi sau monahii. Se face „tuturor toate, ca pe toți să-i câștige". Oferă lumii neprețuitul dar al milosteniei, adăugând astfel un nou element în filosofia tradiției neoisihaste. „În milostenie își găsește egoismul înfrângerea totală și iubirea de oameni încoronarea ei. Ea e și contemplarea lui Hristos în semeni, dar și iubirea lor cu fapta. Iubirea cu fapta se întâlnește cu vederea în adâncime a insului, cu vederea lui Hristos. De aceea Sfântul Calinic a cultivat milostenia cu osârdie neobosită. Ea e, pe lângă asprimea vieții, a doua virtute de căpetenie a lui. În aceasta el depășește spiritualitatea sinaită, care pune accentul principal pe lucrarea minții, cum face și spiritualitatea paisiană, dar și cea athonită, care se oprește în general la asceză. Sfântul Calinic își dă seama că trăind între oameni, nu într-un munte locuit numai de monahi, iubirea de Dumnezeu impune și iubirea practicată de oameni. El a împăcat asceza, ca preocupare de desăvârșire personală, cu virtutea socială a milosteniei, dovedind că asceza nu închide pe om în închisoarea unor

21 Preotul D. Furtună aseamănă această *Plângere* cu cea întocmită de înaintașul său întru ale arhieriei (și el trecut de Biserică în rândul sfinților), mitropolitul Veniamin Costachi al Moldovei. Textul acestei însemnări se găsește publicat în lucrarea monahului Casian Cernicanul, *Istoriile Sfintelor Monastiri Cernica și Căldărușani*, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, 1988, pp. 163-164.

22 Pr. Dumitru FURTUNĂ, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, pp. 157-158.

23 Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Sfântul Calinic, Starețul Gheorghe și spiritualitatea ortodoxă integrală*, pp. 157-158.

preocupări individualiste, cum s-a afirmat de atâtea ori, ci bine înțeleasă, e tocmai mijlocul de omorâre a egoismului, care e piedica principală în calea adevăratelor dăruiri generoase ale omului”[24].

Învățături și pilde

Atât din viața cât și din învățăturile lăsate posterității, Sfântul Calinic s-a arătat cu adevărat făclie vie și pildă duhovnicească monahilor, preoților și mirenilor deopotrivă. Din Lavra Cernicăi și până în Cetatea Băniei, de la Râmnic la Frăsinei, Tismana sau Lainici, arhiereul lui Hristos a adus mângâiere celor de departe și celor de aproape, schimbând cu puterea exemplului său o lume secătuită de apa cea vie a învățăturilor celor de Dumnezeu cuvântătoare. Cu adevărat părinte al virtuților, sfântul s-a străduit să aducă în lume împărtășirea euharistico-mistică a trăirii în Hristos. El a reușit într-un mod cu totul aparte să apropie, fără amestecare, cele două „polarități” ale vieții eclesiale: familia și viața călugărească, aceasta datorându-se în mare parte darului de a fi „părinte al părinților”, „născând mulțime de fii duhovnicești”[25].

Înainte de a fi chemat la arhierie, Sfântul Calinic a reușit să-și îmbogățească experiența ascetică, dobândită în școala de la Cernica, cu experiența athonită[26]. Prinosul nenumăratelor sale nevoințe și experiențe mistice le-a rânduit totdeauna spre folosul obștii, raportându-le personal, după puterea și pregătirea duhovnicească a fiecărui viețuitor în parte. Exemplul vieții sale îl vădește ca pe un monah cu viețuire aspră, dăruit de Dumnezeu cu harisma vindecărilor, cu darul neîncetatei rugăciuni a lui Iisus, aplecat în permanență spre postire și milostenie. Astfel, sub autoritatea propriului exemplu, sfântul a întocmit reguli pentru buna rânduială a monahilor pe care îi călăuzea. Povețele sale au rămas și astăzi oglindă pentru cel aferosit să fie „singur cu Hristos”[27]. „Aceasta este dator, firește, fiecare din noi:

24 *Ibidem*, pp. 159-160.

25 Vezi cuvântul rostit de IPS Irineu, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolitul Olteniei, cu ocazia primirii Sfintelor Moaște ale Sfântului Calinic în Catedrala mitropolitană Sfântul Dumitru din Cetatea Băniei, sâmbătă, 28 aprilie 2012, Ziarul *Lumina*, Ediția de Oltenia, 2 mai 2012.

26 Această experiență este așezată de istorici la anul 1812, atunci când sfântul a ajuns în Sfântul Munte, trimis de starețul Mănăstirii Cernica pentru a strânge ajutoare în vederea reparării Bisericii Sfântul Nicolae, grav avariată de cutremurul din 1802. Acest contact direct cu monahismul athonit i-a fost „de real folos duhovnicesc Sfântului Calinic”, fiind normativă în formarea sa ca lider și continuator al curentului cernican, inițiat cu ani în urmă de Starețul Gheorghe. Pr. prof. Ion IONESCU, „Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul”, în *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, lucrare alcătuită din încredințarea Sfântului Sinod sub directa purtare de grijă a Înaltpreasfințitului Nestor, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, Editura IBMBOR, București, 1987, p. 522.

27 Hristos Fiul lui Dumnezeu, Cel Unul Născut este modelul ascetului, El Însuși fiind prin excelență un solitar, un celibatar. El are inima simplă și nedespărțită, întrucât țelul pe care îl slujește este unul singur. IPS Irineu Popa, Mitropolitul Olteniei, aduce mai multe explicații în acest sens, arătând prin exemple profunda dimensiune mistică a termenului de „monachos”: „În primul rând este cazul lui Adam, care nu are tată trupesc și al lui Iisus care nici El nu are tată trupesc. Adam a fost născut din pământ feciorelnic – pentru că încă nu plouase ca pământul să fecundeze – și din Duhul lui Dumnezeu; la fel, Iisus este născut dintr-o Fecioară și din voința lui Dumnezeu. Așa precum Adam a fost creat din puritatea țărânei (pământul virgin), «căci

să păzească mai întâi pravila Sfintei Biserici, cele șapte Laude fără lipsă, ascultarea, masa de obște, buna orânduială, smerenia, teierea voii, tăcerea buzelor, rugăciunea lui Iisus, neîncetat în gură, în minte, în inimă să o avem, ca să ne folosim de șederea în mănăstire în chip călugăresc; să avem umbletul liniștit, portul smerit, hainele de lână, de pânză, negre, iar nu de altă vopsea sau materie. Mâncarea: pește, lapte, brânză, ouă, când va fi slobod; iar care va călca vreuna dintr-acestea, va fi un păgân și vameș adunării de obște"[28].

Pe de altă parte, sfântul și-a îndemnat întotdeauna ucenicii să fie neîmprăștiați cu mintea,[29] stăruind în rugăciune înlăuntrul chiliei, avertizându-i totodată față de pericolul disipării: „călugărul care zăbovește afară de chilie, fără a fi trimis de ascultare, se împute ca peștele scos din apă. Să nu aveți prieteșuguri deosebite între voi; să nu aveți pungă osebită, ca Iuda". În același context, Sfântul Calinic, în calitatea sa de părinte duhovnicesc al monahilor de la Cernica, atrage atenția asupra gândurilor pe care necuratul le sădește în mintea nevoitorului: „Vă rog, păziți-vă de cele trei arme ale diavolului, adică acestea: lenevirea, uitarea și necredința, prin care Satana robește lumea în pierzare"[30]. La aceste pericole, el adaugă și pe cel al lipsei de la sfintele slujbe[31].

Toate aceste sfaturi au fost lucrate mai întâi la nivel personal. Pe toate sfântul le-a experiat mai întâi în propria sa viață. Au rămas memorabile în acest sens cuvintele însemnate din *Diata* sa, alcătuită cu proprie mână, la anul 1866, în reședința episcopală de la Râmnic: „De când am îmbrăcat Sfântul monahicesc chip Îngeresc, în Sfânta Monastire Cernica, în anul al 19(lea) al vârstei mele și m-am făgăduit lui Dumnezeu, ca să am viețuirea cea de bună voie, din vremea aceea și până la apropierea de mormânt, n-am câștigat averi sau mișelii, numai sfinte cărți. N-am adunat aur sau argint, n-am voit să am haine de prisos, nici orice fel de lucruri, ci numai cele singure de nevoie trupului, că necâștigarea și acea călugărească cu duhul și cu lucrul, după putință m-am sârguit a păzi, neîngrijind de sine-mi, ci punându-mi toată nădejdea spre purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Care niciodată nu m-a lăsat; iar darurile ce le primim de la făcătorii mei de bine și veniturile cele de la dregători, pe acelea le-am cheltuit la ale mele nevoi, ale mănăstirii trebuințe, cât am fost Arhimandrit. Așijderea și Arhiereu fiind, n-am adunat veniturile, ci le-am cheltuit la nevoințele mele și nevoile celor lipsiți frați în

Dumnezeu nu trimisese încă ploaie pe pământ și nu era nimeni să lucreze pământul», și a fost format de mâna lui Dumnezeu, prin Cuvântul lui Dumnezeu, «căci toate prin El s-au făcut», la fel, El, care este Cuvântul, recapitulându-l pe Adam în Sine, a primit o naștere cu dreptate, permițându-i cuprinderea lui Adam în Sine Însuși din Fecioara Maria. Deci, dacă primul Adam a fost luat din țărână, Dumnezeu fiind făcătorul lui, la fel și al doilea Adam, recapitulându-l în Sine Însuși, trebuia alcătuit ca om de Dumnezeu, pentru a se analiza o analogie cu cel dintâi, în ceea ce privește originea Lui. De ce n-a luat Dumnezeu din nou țărână, ci a dispus ca alcătuirea lui Hristos să fie din Maria? Ei bine, tocmai pentru că nu trebuia să cheme la ființă o alcătuire, ci ca aceeași alcătuire să fie rezumată în Hristos, precum există în Adam, păstrându-și astfel analogia". IPS Irineu POPA, *Iisus Hristos este Același* ..., pp. 174-175.

28 Însemnarea face parte din *Povățuirile* scrise de Sfântul Calinic pentru monahii de la Cernica. În continuarea acestor îndemnuri, Sfântul Calinic a rânduit un canonarh structurat pe 37 de capitole, cf. Pr. Dumitru FURTUNĂ, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, p. 134.

29 Acest aspect este pe larg comentat de profesorul francez Antoine Guillaumont într-una din lucrările sale. Folosindu-se de o abordare fenomenologică, el explică conceptul monotropie, ca „unitate a inimii, a cugetului neîmpărțit, a slujirii continue, nedisipate a lui Dumnezeu". Antoine GUILLAUMONT, *Originile vieții monahale. Pentru o fenomenologie a monahismului*, tradusă după ediția franceză: *Aux origines des monachisme chretien. Pour un phenomenologie du monachisme*, Abbaye de Bellefontaine, 1979, pp. 57-58.

30 Ioanichie BĂLAN, *Patericul Românesc*, pp. 436-437.

31 În cazul monahilor care nu se trezesc pentru slujbele de noapte, de pildă, Sfântul Calinic rânduiește următoarele: „Cei care nu se scoală la slujba bisericii noaptea, să facă 100 de închinăciuni la pavecerniță înaintea bisericii și când ies părinții din biserică, cu genunchii plecați la pământ să zică: Iertați-mă că n-am venit la slujba bisericească. Asemenea și cei care nu vin la ceasuri, la vecernie, la pavecerniță, cu asemenea canon; iar dacă a rămas pentru vreo neputință, sau ascultare, sau pricini binecuvântate, să se mărturisească la duhovnic și să-l ierte" (cap. 3).

Hristos și unde Dumnezeu mi-au poruncit și la înnoirea episcopiei, fiind cu totul în derăpănare”[32].

Sfântul Calinic a știut cel mai bine să dimensioneze practic experiența mistică a trăirii lui Hristos în asceză. Iubirea de aproapele a fost în acest sens cel mai firesc mod de exprimare. Biograful și ucenicul său, Atanasie Baldovin, descrie în nenumărate rânduri această latură a personalității sale. El spune că „era atât de milostiv, încât, când nu avea ce să dea milostenie, își dădea hainele de pe preasfinția sa și plângând se ruga de mine nevrednicul ca să caut bani de unde voi ști, ca să aibă să dea la «frații lui Hristos», căci așa numea fericitul pe săraci și neputincioși”[33].

Odată cu numirea sa în scaunul de arhiereu al Eparhiei de Râmnic, Sfântul Calinic completează textura spiritului său paisian, călit în Lavra Cernicăi, cu dimensiunea mistică a unei experiențe aplicate practic în dinamicul vieții eclesiale[34]. El pășește într-un spațiu fecund duhovnicește[35] și totodată secătuit de binecuvântarea unei prezențe arhierești vreme de aproape 10 ani. Dincolo de greutățile inerente, el reușește să împletească desăvârșit „rugăciunea și înfrânarea cea mai severă, cu activitatea de ctitor și ziditor de biserici”[36]. La Frăsinei, de pildă, sfântul a reușit să statornicească, prin jurământ lăsat cu limbă de moarte, tradiția unei desăvârșite viețuiri isihaste, transformând un loc ce mai înainte fusese pustiu, într-un adevărat „Athos românesc”. Grija pentru preoți a rămas și ea scrisă cu litere nemuritoare în istoria Bisericii Oltene. Povățuirile sale se păstrează și astăzi pe cărțile de hirotonie, date în perioada episcopatului său[37]. Edificator rămâne însă textul cărților de duhovnicie pe care Sfântul

32 *Diata Prea Fericitului Episcop Calinic*, în Casian Cernicanul, *Istoriile Sfintelor Monastiri Cernica și Căldărușani*, pp. 164-165.

33 Ioanichie BĂLAN, *Patericul românesc*, p. 433.

34 Această latură a vieții sale poate fi citită în sutele de documente emise în cancelaria episcopală de la Craiova sau Râmnic. Multe dintre ele se adăpostesc astăzi în Arhivele Naționale sau eparhiale, fondurile Episcopiei Râmnicului, al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice (MCIP), „Barbu Știrbei” sau al „Protoieriei Dolj” sunt numai câteva dintre ele.

35 Prin venirea Sfântului Calinic în Oltenia am putea vorbi despre o întrepătrundere a tradiției isihast-atonite, înfiripate aici de Sfântul Nicodim la Tismana, și tradiția monahismului paisian, transpus în școala cernicană prin învățăturile și personalitatea starețului Gheorghe.

36 *Filocalia VIII*, p. 548.

37 Iată conținutul unui astfel de document, emis la data de 25 martie 1860, în cancelaria episcopală de la Râmnic: „Calinic cu mila lui Dumnezeu, Episcop al Eparhiei Sfintei Episcopii Râmnicul și Noul Severin/ Fericitul Prea Marele Apostol al Domnului, în Epistolele ce scrie către ucenicii săi, Tit Episcopul Korintului și Timoteiu Episcopul Efesului, arată cum să fie cercetați cei ce vor să intre în ceata Preoțească. Poruncind chiar, ca fie cum, și fără de bună încredințare de curăție a vieții lor să nu să hirotonească. Deci, acestei porunci și smerenia noastră urmând și viind la noi cucernicul cititor (N), poftind ca să se învrednicească acestui înalt daru al Preoției, întâiu l-am cercat în tot timpul de vrednicia lui și fiind mărturisit de Duh Sfânt, după orânduiala Sfintelor Canoane, Citeț, Ipodiacon, Diacon și Preot; și i-am dat blagoslovenia noastră ca să lucreze cele preoțești la Sfânta Biserică cu hramul (X), din ___, plasa ___ în județul (iar la biserică să nu aibă voie a să strămuta, nici să fie primit fără blagoslovenia noastră). Deci, pre toți pravoslavnicii creștini dintr-această Enorie a Eparhiei noastre vă poftim ca să-l cunoașteți și să-l primiți ca pre un vrednic și cinstit cu această treaptă de smerenia noastră. Căruia pentru întărirea și încredințarea lui, după porunca Sfinților Părinți, i-am dat această carte a smereniei noastre, darul cum este obiceiul și orânduiala, întărită cu pecetea și iscălitura

Calinic le semna după cercetări amănunțite a viitorilor duhovnici din vechea Eparhie a Râmnicului Noului Severin. Învățăturile sale sunt teologice, morale și practice în același timp, descoperind dintru început adevărata menire a preotului duhovnic. Iată mai jos textul transliterat:

„Kalinik,
Cu mila lui Dumnezeu,
Episcop al Râmnicului Noului-Severin

Darul și puterea, pe care Arhiereului Arhiereilor, Domnului nostru Iisus Hristos a dat-o Sfinților Săi Ucenici și Apostoli, a lega și a dezlega păcatele, același dar și putere se dă tuturor Arhiereilor, următori Apostolilor, primindu-le pe ele de la alții, prin punerea mâinilor, cu lucrarea Sfântului Duh; și de la Arhiereu se împărtășesc și cucernicii preoți. Deci și Smerenia Noastră, din mila lui Dumnezeu, învrednicindu-ne acestui sfânt dar și putere, dă-mi voie Molitvei (Sfinției) tale smerite Preote _____ de la satul _____, Plasa _____, Județul _____, ca întru aceeași putere a dumnezeiescului dar să legi și să dezlegi toate felurile de păcate și punând început bun cu făgăduință de părăsire. Care acestea cunoscându-le Molitva (Sfinția) ta și chibzuindu-le ca un doftor sufletesc să dai iertările cele doftoricești pentru fiece care boată și rană, care greșeli se înțelege a fi acestea, adică: duhovnicească povățuire și canoanele ce vei orândui căruia, după vârstă, după știință și după stare, precum și pe larg te învață la Taina Spovedaniei, ce este și în Molitvelnic. Și când își va săvârși canonul cu toată osârdia și va arăta roduri de pocăință, atunci își va câștiga iertarea păcatelor acela ce se spovedește. Și dacă pentru nicicareva păcate nu te vei pricepe ca să orânduiești canonul, să înștiințezi sau să vii însuți și să ne arăți, ca să-ți dăm povățuire cum să urmezi. Iar pe cei ce vor vrea ca să intre în treapta Preoției, cu tot dinadinsul să-i cercetezi întrebându-i cu de-amănuntul, ca nu cumva să fi făcut păcate ce opresc de la Preoție, care anume sunt însemnate la Pravilă, capul 58 și la Taina Spovedaniei în Molitvelnic, ca nu pentru nebăgarea de seamă să te faci părtaș acestor păcate, căci ai să dai seama la Dumnezeu. Și de vreme ce Spovedania este una din cele șapte Taine ale Sfintei Biserici, ești dator a o săvârși cu mare luare aminte și cu frica lui Dumnezeu, fără lene, în toată vremea, fiind deștept și cu trezvie, și mai vârtos când vei fi chemat la vreun bolnav, să nu prelungești vremea nici de un minut de ceas. Căci de se va întâmpla să moară bolnavul nespovedit din pricina zăbovirii, ce vei face? Să știi că din mâinile tale va să ceară Dumnezeu sufletul lui. Să te păzești și pre sineți fără prihană, pre cât va fi cu putință, și să nu te biruiești de patima beției,

noastră" (Cartea de preoție se găsește expusă în copie în casa Sfântului Calinic de la Mănăstirea Cernica).

nici de ținerea de mânie sau de pizmă asupra cuiva, ca nu dintr-aceasta răpindu-te sau alunecându-te cu mintea să arăți păcatele cuiva din cei ce-i spovedești. Căci deosebit că vei fi urât și lepădat de la fața Domnului, dar și pravilele hotărăsc înfricoșată pedeapsă unor duhovnici ca unor netemători de Dumnezeu. Să nu ceri nicio plată pentru această Taină, ci numai de va vrea cineva să-ți dea după voință ori după milostenie, ori ca să-l pomenești la Sfintele Liturghii. Să te ferești de gâlcevăriile ce obișnuiesc țăranii mireni, ori pentru moșii, ori pentru alte pricini, să nu te faci bechil (martor sau pârâși) cuiva la vreo judecată, nici să dai mărturie pentru vreo pricină, până nu vei avea voie de la Arhiereul Eparhiei. Să nu te aduni cu oamenii de necinste la vorbe deșarte sau la băuturi, sau la alte adunări necuvincioase; căci dintr-unele ca acestea scade evlavia creștinilor către Dumnezeu. După toate acestea și altele asemenea acestora, care se cade a le păzi pururea, să te rogi lui Dumnezeu să-ți lumineze mintea ca să poți povățui pe creștini la calea mântuirii care duce la Împărăția Cerească. Și când într-acest chin vei urma și vei petrece, atunci și pre sineți te vei folosi și pre cei ce te vor asculta. Deci întărirea și încredințarea ni s-au dat de la noi această carte, după cum este obiceiul și rânduiala, întărită cu pecetea și iscălitura noastră"[38].

După chipul Stăpânului

Alături de Părintele Dumitru Stăniloae, care a apreciat în mod deosebit identitatea isihastă a monahismului românesc și implicit direcția lui paisiană, mai multe voci de cercetători iluștri au ieșit în întâmpinarea acestei frumoase continuități hristologico-mistice. Între ei, mitropolitul Antonie Plămădeală, în lucrarea *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, face legătura dintre monahismul paisian și tradiția ascetică impusă de Sfântul Ierarh Calinic în ținuturile Olteniei. Se pune astfel accentul pe evoluția curentului paisian și adaptarea lui la realitatea și nevoile Bisericii din această perioadă, fiind vorba de o transpunere concretă și adaptare a ascetismului contemplativ în realitatea vieții eclesiale. „Iată pe scurt o prezentare a ceea ce am putea numi «felul românesc» de a înțelege și practica isihasmului după moartea lui Paisie Velicicovschi. După moartea acestuia, curentul rugăciunii la români s-a ramificat în două ramuri: una s-a fixat în Moldova, în munții din nord, în jurul mănăstirilor Neamț, Secu, Sihăstria (încă populate de sihaștri, numele românesc al eremiților); alt curent, inițiat de starețul Gheorghe, originar din Transilvania, ucenic al lui Paisie stabilit în Muntenia, în sudul țării, în jurul mănăstirilor Căldărușani și Cernica. De aici, Sfântul Calinic de la Cernica l-a răspândit

38 Document semnat în cancelaria eparhială de la Râmnic, la data de 5 septembrie 1859.

prin alte locuri, precum Schitul Frăsinei din Vâlcea, unde tradiția rămasă de la el este încă observată. Ambele ramuri românești au recunoscut importanța lui Paisie, fiindcă acesta a fost mare și ținut în mare evlavie în timpul vieții sale. La Neamț erau în jurul lui mai mult de 1000 de călugări. Dar atât urmașii de la Neamț, cât și cei din Muntenia, i-au «corectat» puțin principiile. Au «reabilitat» calea activă în viața de obște, mutând accentul pe asceză, pe ascultare, pe muncă, pe administrație și buna gospodărire, lăsând pentru cei ce pot rugăciunea neîncetată. Au corectat deci exclusivismul paisian contemplativ, readucând viața monahală pe un făgaș mai realist, mai firesc"[39]. Rezumând cele afirmate, putem spune că mitropolitul Antonie Plămădeală vede în ethosul monahismului românesc o întrepătrundere fericită între asceză și activitatea practică, legată îndeosebi de munca existențială. În felul acesta, deși viețuirea mistică a fost la mare cinste în viața călugărilor români, totuși se poate vorbi mai degrabă despre o „viață activă", aceasta fiind „o cale normală, realistă, conștientă, că angajarea pe ea presupune toată viața și că puterile omului sunt limitate și nu trebuie suprasolicitate din primul moment"[40].

Urmând acestui crez, Sfântul Ierarh Calinic învață că „înfrânarea, ascultarea și smerenia nu sunt numai niște valori ale desăvârșirii individuale, ci valori creatoare de bună comuniune și frățietate". În acest sens, Părintele Stăniloae este de părere că nevoitorii „trebuie să fie și în privința aceasta soli cu fapta ai Împărăției lui Dumnezeu, Împărăție a comuniunii desăvârșite. Și mai ales în aceasta se verifică forța reală a amintitelor valori. Dacă sihaștri individuali sau sihăstriile, ca mici grupuri, promovează mai mult concentrarea minții în unirea cu Dumnezeu, prin Cernica, spiritualitatea filocalică își actualizează forța ei de coeziune frățească între oamenii duhovnicești"[41].

În toate cele amintite, portretul marelui arhiereu și locul său în contextul monahismului românesc sunt frumos conturate de distinsul mitropolit și cărturar al oltenilor, Nestor Vornicescu. El accentuează latura socială a preocupărilor sale, afirmând că: „Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul s-a distins în chip deosebit prin sfințenia sa, activ în dragostea de oameni, dovedind o uluitoare înțelegere a timpurilor noi, punându-și ca o problemă principală ridicarea omului, descoperirea valorii lui, a libertății lui, a personalității lui demne de tot respectul. Omul, trăind cu adâncă credință în Dumnezeu și iubind pe semenii săi, își descoperă toată măreția sa și pe cea a semenilor săi. El cere râvna către sfințenia autentic creștină,

39 Mitropolitul Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă. Cu pagini de Pateric românesc și o prefață de pr. Dumitru Stăniloae*, Editura Sofia, București, 2010, p. 269.

40 *Ibidem*, p. 270.

41 *Filocalia VIII*, p. 548.

cere totodată unui adevărat dreptcredincios să nu se simtă străin între oamenii timpului său. El a arătat că sfântul nu este un neadaptat, ci este oricând actual, știind să răspundă necesităților oricărei epoci. Sfântul Ierarh Calinic a înțeles valorile pozitive ce să găseau în lumea secolului al XIX-lea, iar reprezentanții acelei lumi l-au prețuit, l-au venerat, pentru că el înțelegea conținutul esențial al lumii celei noi, înțelegea egala îndreptățire a fiecăruia la bunurile vieții și la stima celorlalți. Așadar, punându-și ca o problemă principală înnobilarea omului, descoperirea valorii lui autentice, sublima necesitate ca sfântul să fie actual în epoca sa, printr-o participare plină de duh dumnezeiesc și înțelegere omenească, el aducea din tradiția și îndelungata sa experiență monahală asceza, dar se exprimă energic împotriva robiei sociale și naționale, însușirile sale strălucite reieșind cu limpezime din stihurile imnului-acatist ce i-a fost închinat: «Bucură-te, cela ce prin vieţuirea ta pe pământ ne-ai fost pildă de adevărată vieţuire omenească!»"[42].

Prin urmare, identitatea ethosului ortodoxiei românești trăite ascetic, se regăsește concentrată, pe meleagurile Olteniei, în viața și activitatea Sfântului Calinic, arhiereul Episcopiei Râmnicului, Noului Severin. Mlădiță a neoisihasmului paisian, sfântul a lăsat în urma sa ucenici care au dus mai departe tradiția unei autentice vieţuiri hristologico-mistice, imprimată în realitatea socială a eparhiei pe care a condus-o. Din exemplul său s-au adăpat miile de călugări, preoții de mir, dar și turma cea cuvântătoare, cu toții aflând astfel că „sfințenia privește pe toată lumea" și că numai „în comuniune se găsește libertatea deplină". De aceea, amintindu-ne încă odată de cuvintele marelui nostru teolog, suntem încredințați că „în marea lor libertate și bunătate, sfinții ne eliberează și ne deschid porțile unei adevărate comuniuni între noi"[43].

42 NESTOR, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, „Studiu introductiv" la volumul *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, p. 29.

43 Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Mica dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, (realizate de pr. Marc-Antoine Costa de Beauregrad), ediția a III-a, traducere Maria Cornelia Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2007.